

**СОЗОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ РОСЛИННОГО
ПОКРИВУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПАРКУ «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»**

Н. О. Лісова

nlisova@gmail.com

*Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

Національні парки мають особливе біоконсерваційне значення. Це їх основне призначення, яке полягає у збереженні на генетичному, видовому і популяційному рівнях усього біотичного різноманіття [3]. Заповідні землі є сховищем біорізноманіття і вони збагачують прилеглі території цінними видами. Це своєрідна природна лабораторія, в якій можна вивчати процеси формування і функціонування природних екосистем [2].

У національному парку «Кременецькі гори» нами виявлено 37 видів (4,5%) зарахованих до Червоної книги України, 51 вид (6,2%) регіонально-рідкісних. Вважаємо, що слід розширити список рідкісних видів рослин, затверджений рішенням № 64 Тернопільської обласної ради від 11 листопада 2002 року, включивши до нього такі види як: *Ophioglossum vulgatum* L., *Gypsophila paniculata* L., *Erysimum pannonicum* Crantz, *Orthilia secunda* (L.) House, *Pyrola media* Sw., *Primula elatior* (L.) Hill, *Euphorbia amygdaloides* L., *Mercurialis ovate* Sternb. et Hoppe, *Sedum ruprechtii* (Jalas) Omelcz., *Chamaecytisus ruthenicus* (Fisch. ex Woloszcz.) Kl?skov?, *Geranium phaeum* L., *Linum flavum* L., *Polygala podolica* DC. та інші.

У національному парку «Кременецькі гори» найбільш чисельні такі види червонокнижних рослин родини: *Orchidaceae* – 15 видів (40,5% від загальної кількості червонокнижних рослин); *Poaceae* – 3 види (8,1%); *Lamiaceae* – 3 види (8,1%); *Betulaceae* – 2 види (5,4%); *Solanaceae* – 2 види (5,4%).

Виділено види рослин, включені до Європейського Червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (ЄЧС), Червоної книги Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів (ЧК МСОП) та Конвенції про збереження дикої флори і фауни та природних середовищ у Європі (БЕРН). На території філіалу «Кременецькі гори» є 5 видів (0,6% від загальної кількості видів) рослин занесених до ЄЧС, а саме: *Crataegus ucrainica* Pojark., *Chamaecytisus blockianus* (Pawl.) Klaskova, *Salvia*

cremenecensis Bess., *Senecio besseranus* Minder, *Tragopogon ucrainicus* Artemcz.; 3 види (0,4%) занесених до ЧК МСОП: *Crataegus ucrainica*, *Chamaecytisus blockianus*, *Vincetoxicum rossicum* (Kleop.) Barbar.; 4 види (0,5%) занесених до БЕРН: *Pulsatilla latifolia* (L.) Mill., *P. grandis* Wend., *Dracocephalum austriacum* L., *Cypripedium calceolus* L. Із 1990 року, коли Кременецькі гори (площею 1000 га) були оголошені філіалом державного заповідника «Медобори», Кременецьким лісгоспзагом проведено відмежування заповідних територій зі встановленням гранично-господарських стовпів, типових охоронних знаків та інформаційних аншлагів. Ведення господарства та охорона на цих територіях здійснюється лісовою охороною. 11 грудня 2009 р. створений національний природний парк «Кременецькі гори», з метою збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів. До території національного природного парку погоджено в установленому порядку включення 6951,2 гектара земель державної власності.

На жаль, із місцевими мешканцями не проводиться відповідна робота, тому на горах Дівочі скелі, Страхова, Маслятин, Черча вони нищать охоронні знаки та інформаційні аншлаги, вкрадаються у заповідні місця, випасають худобу та засмічують територію. У зв'язку з цим, слід повсюдно добиватися суворого дотримання заповідного режиму на ділянках, які охороняються. Слідкувати за вириванням гарноквітучих рослин, викопування їх підземних органів (кореневищ, цибулин, бульб) для пересадки на присадибні ділянки, у квітники. Вартувало б виділити у заповіднику місця для туристів і для відтворення генофонду, доступ куди суворо обмежений [1].

У справі дійової охорони рідкісних і зникаючих видів рослин активну роль повинні відігравати працівники лісового господарства. Адже саме в лісах держлісфонду росте значна кількість рідкісних і зникаючих видів рослин, зокрема представників родини *Orchidaceae*. При проведенні лісгосподарських робіт слід неодмінно враховувати також вагомість видової охорони рослин. Разом з тим, слід відмовитись від заліснення відкритих трав'янистих ділянок, кам'яних схилів (південні експозиції гори Маслятин, Страхова та Дівочих скель), чагарникових заростей на землях держлісфонду, якщо на них зростають види рослин, що потребують охорони.

Необхідно збільшити кількість інформаційних аншлагів, кількість наглядачів. Запровадити істотне штрафне (грошове) покарання за нанесені збитки природі заповідника. Контролювати розпал багать, розбивання наметів.

Важливу роль у справі збереження рослин відіграє Кременецький державний ботанічний сад, створення якого було започатковане ще В. Бессером і Д. Міклером у 1806 р. Тепер тут організоване своєрідне генофондове сховище – спеціальний насінний банк ендемічних, реліктових, рідкісних і зникаючих видів рослин. Таким чином, ботанічний сад покликаний стати, з одного боку, центром збереження і вивчення біології зникаючих, в штучних умовах культивування, а з іншого – джерелом посівного і садівного матеріалу для подальшого випробування та розповсюдження в культурі, а також для репатріації у природні місцезростання. Це допоможе відновленню зникаючих популяцій у природі. Сад сприяє своїм посівним матеріалом у справі вирощування рідкісних видів рослин в інших ботанічних садах, на станціях юних натуралістів, пришкільних ділянках, агробіостанціях, лісгозпасагах, господарських зелентрестах тощо.

Чималу відповідальну роль у справі охорони рослинного світу, в тому числі окремих видів, повинні відігравати вчителі біології середніх та початкових шкіл, викладачі ВНЗ, активна громадськість.

Для збереження унікального флороценокомплексу національного парку «Кременецькі гори» необхідно :

1. Налагодити екологічний моніторинг на горах Маслятин, Страхова, Божа, Дівочі скелі, тобто проводиться багаторічне безперервне стеження за станом екосистем і ходом природних процесів у них. У різних екосистемах створити системи стаціонарних моніторингових ділянок, розгорнути сітку постійних пробних площ, фенологічних, метеорологічних та гідрологічних постів, постійних облікових маршрутів.

2. Проводити заходи з метою здійснення протиерозійних, протизсувних та протипожежних робіт, відновлення порушених природних комплексів. Наприклад, поновлювати головні цінні лісоутворюючі породи, встановлювати інформаційні знаки «Забороняється користуватись відкритим вогнем».

3. Проводити роботу по відновленню цілісності кальпетрофільного ценокомплексу і загального пейзажу Дівочих скель, гори Черча.

4. Зупинити експансію клена ясенелистого на ділянці фриганоїдного степу у підніжжя Дівочих скель, та подібні ознаки в інших місцях.

5. Суворіше контролювати та боротися з порушеннями закону України «Про природно-заповідний фонд України» (стаття 16), а саме:

випас худоби, заготівлю лікарської сировини, зривання квітучих рослин, будівництво на території заповідника.

6. Залучити студентів та учнів шкіл, громадськість до пропаганди охорони унікальної флори заповідної території.

7. Активізувати пропаганду охорони рідкісних рослин через пресу, радіо, телебачення, лекції, бесіди.

8. Підтримати діяльність Кременецького ботанічного саду по створенню банку рідкісних видів [1].

Національний природний парк «Кременецькі гори» має стати базою генофонду рідкісних рослин для поширення їх у ботанічні сади, заповідники, заказники України і світу.

Список використаних джерел:

1. Лисова Н.О. Роль природно-заповідних територій в формування сучасної особистості / Н.О. Лисова // *Scientific letters of Academic Society of Michal Baludabsky, Academic Society of Michal Baludabsky*. – 2016. – №4. – р. 72-75
2. Мельник В. И. Редкие виды флоры равнинных лесов Украины / В. И. Мельник. – К.: Фитосоциоцентр, 2000. – 212 с.
3. Стойко С. М. Системи охорони природи у верхів'ї басейну Дністра / С. М. Стойко. – Львів: Меркатор, 2004. – 56с.

УДК 911.9:(332.6+71)

ЕЛЕМЕНТИ ЕКОМЕРЕЖІ ЯК ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ ТА ЇХ ВРАХУВАННЯ ПРИ НОРМАТИВНІЙ ГРОШОВІЙ ОЦІНЦІ ЗЕМЕЛЬ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

О. М. Патиченко

12122014@ukr.net

*Національний університет біоресурсів і природокористування
України, Державне підприємство Український державний
науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромісто»
імені Ю.М.Білокозя, м. Київ, Україна.*

На сучасному етапі розвитку суспільства одним з важливих об'єктів дослідження виступають урбосистеми. Важливим завданням планування сталого розвитку територій в географічних дослідженнях є оцінювання екологічної ситуації. Актуальним є завдання моніторингу екологічного стану міст та врахування отриманої інформації при нормативній грошовій оцінці земель населених пунктів. На даний час одним з основних принципів забезпечення збалансованого розвитку